

โครงการเยาวชนรักป่า

.....ระพี สาคริก

ตนเองคิดว่า สิ่งซึ่งกำลังนำมาถ่วงถ่วงนี้ น่าจะเป็นสมบัติชิ้นหนึ่งของการศึกษาไทยในระดับพื้นฐานที่แต่ละคนซึ่งทั้งผู้มีหน้าที่กำหนดนโยบาย วางแผนและประชาชนทั่วไป ควรนำมาคิดวิเคราะห์เจาะลงไปสู่ระดับลึก และตระหนักถึงคุณค่าได้อย่างแท้จริง เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในนโยบายการศึกษา เพื่อฟื้นฟูความเป็นไทย

เนื่องจากในอดีต ได้มองข้ามประเด็นกันไปแทบจะสิ้นเชิง โดยเฉพาะจากกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ในการจัดการศึกษา และยิ่งระดับบนมักยิ่งสะท้อนภาพให้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

คงต้องถามว่า มีเหตุใดหรือที่ทำให้มองข้ามประเด็นนี้ไป คำตอบน่าจะได้แก่ การที่พลังอำนาจวัฒนธรรมซึ่งคนต่างถิ่นส่งแฉ่ง เข้ามาในรูปวัตถุซึ่งฝ่ายคนประศิษฐ์ขึ้น มีผลทำให้ชีวิตไทยมองข้ามตนเองไป ยึดติดอยู่กับสิ่งเหล่านั้น เราจึงต้องตกเป็นทาสเขาในค่านิยมคิด สืบเนื่องไปถึงค่านิยมเศรษฐกิจซึ่งเป็นผลิตผลสุดท้ายที่เขาทิ้งปรารถนา

การจัดการศึกษาพื้นฐานนั้น ทุกคนมีอิสรภาพที่จะกระทำได้ และควรถือเป็นหน้าที่อันพึงมีร่วมกันไม่ว่าบุคคลจะเป็นบิดามารดา ครูอาจารย์ ข้าราชการ นักธุรกิจ พระภิกษุสงฆ์ หรือชาวบ้านทั่วไป โปรดอย่าเข้าใจว่าจะต้องเป็นเรื่องของโรงเรียน ซึ่งเป็นการบิดความรับผิดชอบในหน้าที่ เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2533 ตนเองได้รับการขอร้องให้ไป เป็นประธานกิจกรรมปลูกต้นไม้ โดยเยาวชนที่หมู่บ้านโลกดาว ตำบลลุมพุก อำเภอมะนัง จังหวัดมหาสารคาม จึงได้จับเครื่องบินเที่ยวเข้าจากกรุงเทพฯ ไปลงที่สนามบินจังหวัดขอนแก่น โดยที่ฝ่ายเจ้าภาพได้จัดรถยนต์มารับ นำตรงไปยังพื้นที่

รถแล่นผ่านตัว เมืองจังหวัดมหาสารคามไปได้ช่วงหนึ่งก็ถึงอำเภอมะนัง และผ่านไปอีกไม่นานนักก็แยกจากถนนใหญ่ลงสู่ถนนลูกรัง มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งโบกมือขออาศัยไปด้วย จึงได้หยุดรับ เนื่องจากชาวบ้านกลุ่มนี้ต้องการ เดินทาง เข้าหมู่บ้าน แต่บนเส้นทางนี้ไม่มีรถยนต์ประจำทาง

ขณะที่รถยนต์แล่นลึกเข้าไปเรื่อย ๆ ในใจตนเองนึกถึงภาพการปลูกป่าตาม เงื่อนไขที่ได้รับเชิญ แต่เมื่อพยายามพิจารณาสภาพสองข้างทาง ก็มองไม่เห็นว่ามีสภาพเป็นป่า นอกจากไร่นาซึ่งบางตอนยังมีต้นไม้ธรรมชาติหลงเหลืออยู่บ้างจากสภาพซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นป่าให้เห็นได้อย่างชัดเจน

จนกระทั่งรถแล่นแยกออกจากถนนลูกรัง สู่ทางซึ่งเกือบไม่เรียกว่าเป็นถนนรถ เพราะคูลักษณะแล้วคล้ายคูน้ำเก่า ๆ แต่น้ำแห้งจนพื้นคูแข็งพอให้รถวิ่งได้ บางตอนก็เจาะคันนาไว้ เฉพาะช่องลัดรถ ในที่สุดสายตาก็ถึง เกตุ เห็นธงปักทำเป็นเครื่องหมายไว้ รถแล่นผ่านบริเวณซึ่งทำให้รู้สึกว่าเป็นป่า หลงเหลืออยู่หย่อมหนึ่ง ลึกเข้าไปในบริเวณนี้ไม่นานนัก ก็ได้พบภาพที่น่าสนใจหลายอย่าง

มีกลุ่มคนชุมนุมกันอยู่ท่ามกลางแมกไม้ ภายใต้อันไม้ใหญ่คนหนึ่งมีจอมปลวกซึ่งถูกวางไว้พอเป็นที่พักอาศัย รอบบริเวณดังกล่าวมีผ้าใบซึ่งบังร่ม ส่วนที่พื้นดินมีเลื้อยไว้ กับมีแผ่นผ้าซึ่งไว้ระหว่างต้นไม้คู่หนึ่ง เขียนไว้ว่า "วันเยาวชนร่วมกันปลูกป่า"

ภาพที่เห็น เห็นชัดและน่าสนใจมาก บนหลังจอมปลวก พระสงฆ์นักพัฒนาซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางคือ หลวงพ่อบัญญัติแห่งวัดป่าธรรมคา กำลังแสดงปาฐกถาธรรม เกี่ยวกับ"ป่าไม้และชีวิต" มีเครื่องขยายเสียงซึ่งฝ่ายเจ้าภาพจัดมาใช้ ใกล้เคียง ๆ ยังมีพระภิกษุสงฆ์อีก 2 รูปนั่งอยู่ด้วย

เยาวชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียนจากโรงเรียนโลกกาฬ บางก็รวมกันเป็นกลุ่ม มีเครื่องมือปลูกต้นไม้ประจำตัว เช่นจอบ เสียม และบัวรดน้ำ นอกจากนั้นยังมีอีกส่วนหนึ่งซึ่งนั่งกระจ่ายเป็น ๆ อยู่กับชาวบ้านที่มาช่วยกิจกรรม นั่งเป็นกลุ่ม ๆ ตามโคนต้นไม้ อาศัยร่มเงาบังแดดในขณะที่นั่งฟังพระบรรยาย

ได้พบกับครูใหญ่โรงเรียนโลกกาฬ นายอำเภอบรบือ และข้าราชการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาอีกส่วนหนึ่ง กับเจ้าหน้าที่องค์กรอาสาสมัคร เอกชนที่ให้การสนับสนุนร่วมด้วยคือ องค์กรอาสาสมัครนานาชาติ เพื่อการพัฒนาอีสาน เป็นภาพรวมที่สะท้อนให้รู้สึกถึงชีวิตนานาลักษณะ มีการทำงานผสมกลมกลืนกัน ทำให้ทุกฝ่ายได้มีโอกาสเรียนรู้ธรรมชาติที่ลึกซึ้ง

บริเวณที่เป็นเป้าหมายในการใช้ปลูกต้นไม้ครั้งนี้ มีเนื้อที่ประมาณ 30 ไร่ เป็นที่ดินของโรงเรียนบ้านโลกกาฬ สภาพยังแสดงให้เห็นได้ว่าเป็นป่าเบญจพรรณแม้มีร่องรอยตัดต้นไม้ไปบ้าง เนื่องจากเป็นพื้นที่ของโรงเรียน จึงทำให้เห็นภาพได้ว่า มีโอกาสใช้เป็นที่ฝึกอบรมให้นักเรียนรักป่าได้อย่างดีเพราะการปลูกฝังแนวนี้ จำเป็นต้องกระทำต่อเนื่องกันไป ไม่เพียงการปลูกเท่านั้น แต่จะต้องได้รับรสสัมผัสในการบำรุงรักษา เป็นการปลูกฝังจิตสำนึกรับผิดชอบซึ่งเป็นฐานสำคัญอย่างยิ่ง

ในบริเวณโคนต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง มีกล้าไม้ใส่ถุงพลาสติกกองรวมกันไว้ประมาณ 7,500 ต้น ครูใหญ่โรงเรียนกล่าวไว้ในรายงานขณะเปิดกิจกรรมว่า ได้รับบริจาคมาจากหลายทาง นับตั้งแต่หน่วยงานของกรมป่าไม้ในท้องถิ่น รวมไปถึงส่วนซึ่งทางโรงเรียนจัดเตรียมมาและจากองค์กรอาสาสมัคร เอกชนในพื้นที่ด้วย

มีแผ่นผ้าผืนใหญ่ เขียนภาพภูเขาและป่า ซึ่งไว้ในบริเวณด้วย ได้ทราบว่า นักเรียนร่วมกันเขียนขึ้นมา ในช่วงกิจกรรมที่ผ่านมาแล้ว และกลุ่มงานเขียนภาพนี้ก็ร่วมกิจกรรมอยู่ในบริเวณนี้ด้วย

หลังจากครูใหญ่กล่าวรายงานเป็นการเริ่มต้นพิธีแล้ว ผู้เขียนก็ถูกเชิญให้กล่าวเปิดและลงมือปลูกต้นไม้เป็นต้นแรก ซึ่งจริง ๆ แล้วก็เป็นเพียงพิธีการ ส่วนสาระจริง ๆ คงต้องติดตามพิจารณาต่อจากนี้ไป เราได้พบภาพนักเรียน ครู ชาวบ้าน ข้าราชการท้องถิ่น ต่างช่วยกันคนละมือนในการปลูกต้นไม้ โดยที่กลุ่มนักเรียนกระจ่ายกันออกไปทั่วบริเวณโดยที่ครูไม่ต้องสั่งการใด ๆ เลย ภาพนักเรียนหลายคน รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ หมายถึงการอบรมให้รู้จักร่วมกันทำงาน ประสานทั้งจิตใจ ความคิด และแรงงาน

ภาพแม่กับลูกถือต้นไม้ต้นเดียวกัน บรรจงปลูกลงหลุม เป็นภาพที่น่ารักและมีความลึกซึ้งมาก ๆ ภาพครูกำลังหยิบต้นไม้ใส่มือศิษย์ ลูกศิษย์บางคนหลังจากรับต้นไม้แล้วก็วิ่งไปที่หลุมซึ่งมีเพื่อนรอรับอยู่แล้ว ภาพพระสงฆ์ซึ่งนั่งอยู่ที่เสื่อใต้ร่มไม้ มีนักเรียนบางคนวิ่งมานั่งคุยและรับการสั่งสอน พอพักเหนื่อยแล้วก็ออกไป เริ่มปลูกต้นไม้ต่อไปอีก ชาวบ้านบางคนนำภาชนะใส่น้ำดื่มมาวางไว้ใต้ร่มไม้ เป็นบริการล้วน เป็นสิ่งให้คุณค่าแก่บรรดาผู้ได้พบเห็น ยิ่งลงไปร่วมกิจกรรมด้วย ยิ่งน่าจะได้สาระสำคัญมากมาย

หลักการศึกษาลึกซึ้ง ได้ชี้ไว้ว่า การที่มนุษย์ได้มีโอกาสสัมผัสกันและกันบนพื้นฐานที่มีใจร่วม ดังเช่น การร่วมกิจกรรม เขียนภาพ ละครธรรมชาติ โดยเด็ก ๆ บนผืนดินเดียวกัน การร่วมกันปลูกต้นไม้โดยพ่อแม่กับลูก โดยครูกับศิษย์ โดยชาวบ้านนานาลักษณะของชีวิต เป็นการพัฒนาตนเองของความรักความสามัคคี จากจิตใต้สำนึกที่แท้จริง

จึงได้ปรารภฝากครู ฝากผู้ใหญ่ในชุมชน และฝากไว้กับเจ้าหน้าที่องค์กรอาสาสมัคร เอกชนซึ่งร่วมกันสนับสนุนกิจกรรมนี้ว่า การพัฒนาคน จำเป็นต้องมีการสานกระแสน้ำอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเยาวชน ซึ่งกำลังเติบโตขึ้นมาไม่เพียงร่างกาย หากจิตใจก็ต้องเจริญเป็นเงาตามตัว นอกจากนั้นการกระทำดังกล่าว ก็ทำให้ว่าจะ เน้นประโยชน์ที่พึงได้รับสู่เยาวชนคนเดียวกันเท่านั้น ผู้ใหญ่ที่ลงไปร่วมก็ได้รับด้วยและมีโอกาสได้รับลึกซึ้ง เพื่อเสริมฐานความรักความรับผิดชอบต่อเยาวชนยิ่งขึ้นไปอีก

อีกประการหนึ่งซึ่งตนเองรู้สึกก็คือ สิ่งซึ่งปรากฏเห็นอยู่ขณะนั้น ไม่น่าจะเกิดขึ้นเพียงที่นั่น แต่ น่าจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากกิจกรรมบางอย่างในอดีต จึงได้สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง และได้ความว่า ที่หมู่บ้านนี้มีโครงการหนึ่ง เรียกว่า "เยาวชนรักป่า" เกิดจากความศรัทธากลุ่มหนึ่งร่วมกับอาสาสมัครขององค์กรอาสาสมัคร เอกชนของท้องถิ่น นำครู นักเรียน และชาวบ้านไปตั้งค่ายพักแรมและทำงานร่วมกันในป่า โดยเน้นความสำคัญที่นักเรียน

ผู้เขียนได้รับกระ คาชจำนวนหนึ่งซึ่ง เขียนด้วยลายมือนักเรียนบางคนขณะที่ใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางบรรยากาศป่า เขียนไว้ด้วยความรู้สึกธรรมชาติ ใครขอนำบางตอนมาให้พิจารณาดังนี้ "ป่าไม่เป็นที่อยู่ของสัตว์ป่า ที่ผม เห็นสวยกว่าที่ เคยคิด ในครั้งแรกของชีวิตผม เองที่ เคยได้ดู และก็มี ความประทับใจจนผมไม่อยากกลับบ้าน ธรรมชาติดี ๆ อย่างนี้ผมก็รัก"

สิ่งซึ่งเล่ามาทั้งหมดสะท้อนภาพให้เห็นว่า การศึกษาซึ่งควรถือเป็นพื้นฐานจริง ๆ มิได้อยู่ในตำราและ มิได้อยู่ในสูตรสำเร็จ หากน่าจะได้แก่ความรู้ที่อยู่ในพื้นฐานกระบวนการชีวิตทั้งกระบวนการ และพื้นฐาน การศึกษาที่น่าจะถือได้ว่าเป็นของแท้ ควร เริ่มจากรากฐานชีวิตตนเองของแต่ละคนที่เกิดมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เราปฏิเสธไม่ได้ว่า แต่ละคนเกิดบนผืนแผ่นดินนี้ และท่ามกลางสิ่งแวดล้อมธรรมชาติของท้องถิ่น นี้ การเรียนรู้จากโอกาสที่ได้สัมผัสบรรยากาศพื้นฐานทั้งองค์รวม เป็นการปูพื้นฐานการศึกษาที่แท้จริงอย่างปฏิเสธเสียมิได้ ส่วนวิชาพื้นฐานในห้องเรียน เป็นเพียงเครื่องมือสื่อเทคโนโลยีเท่านั้น

การศึกษาพื้นฐานจึง เป็นสิ่งอิสระ สามารถเกิดได้ทุกที่ใน เมื่อชีวิตแต่ละคนเกิดอย่างอิสระบนฐาน ธรรมชาติ หากให้เกิดได้บนฐาน เหตุผลที่มีการ เลือกบุคคลหรือกลุ่มบุคคล และ ไม่เพียงในรั้วโรงเรียนและ ในหลักสูตรซึ่งเป็นกฎ เกณฑ์ที่มีคนด้วยกันเอง เป็นผู้ รับผิดชอบคิดค้นจากความต้องการของคนซึ่งแฝงไว้ด้วยกิเลส อย่างปฏิเสธมิได้ การศึกษาอิสระที่เล่ามาแล้วทั้งหมด เป็นภาพรวมของการพัฒนาคุณภาพที่เด่นชัดมาก หากบุคคลใฝ่มองไม่ถึง น่าจะสืบเนื่องมาจากการ เข้าไม่ถึงสังขารมชีวิตคน เป็นเหตุสำคัญ ชีวิตบุคคลนั้นจึงไม่ สามารถเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่แท้จริง.

สงวนลิขสิทธิ์
พรเลิศมภาพ
๑๐ สิงหาคม ๒๕๓๓